

Сулайманов К.А.

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ИЧКИ ИШТЕР ОРГАНДАРЫНЫН
КЫЗМАТКЕРЛЕРИНИН УКУКТУК МАКАМЫНЫН ИШКЕ АШЫРЫЛУУСУНУН
КЕПИЛДИКТЕРИ ЖАНА КОМПЕНСАЦИЯЛАРЫ**

Сулайманов К.А.

**ПРАВОВЫЕ ГАРАНТИИ И КОМПЕНСАЦИИ В РЕАЛИЗАЦИИ
ПРАВОВЫХ СТАТУСОВ СОТРУДНИКОВ ОРГАНОВ ВНУТРЕННИХ
ДЕЛ КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ**

К.А. Sulaimanov

**LEGAL GUARANTEES AND REDRESS IN THE IMPLEMENTATION
THE LEGAL STATUS OF EMPLOYEES OF BODIES OF INTERNAL AFFAIRS
OF THE KYRGYZ REPUBLIC**

УДК: 657/36

Макалада Кыргыз Республикасынын ички иштер органдарынын кызматкерлеринин укуктук макамынын ишке ашырылуусунун мыйзам тарабынан каралган кепилдиктеринин жана компенсацияларынын айрым көйгөйлөрү изилденген.

В статье рассмотрены некоторые вопросы, связанные с правовыми гарантиями и компенсациями в реализации правовых статусов сотрудников органов внутренних дел Кыргызской Республики.

The article considers some issues of legal guarantees and compensations in the implementation of the legal status of employees of internal Affairs bodies of the Kyrgyz Republic.

Кыргыз Республикасынын баш мыйзамында жарандардын бардык укуктары бекитилген болсо да, алардын субъективдүү укуктарынын ишке ашырылуусунда айрым көйгөйлөр жок эмес. Бул укуктар, ченемдик укуктук актыларда түрдүүчө ишке ашуусу, өнүгүүсү, такталуусу менен субъективдүү укуктардын белгилерине ээ болушат. Кээ бир учурлардагы алардын ишке ашуусу, сактоо жана коргоо мүмкүнчүлүгүн камсыз кылуучу укуктук каражаттардын жеткиликтүү санынын жоктугу ички иштер органдарынын кызматкерлеринде алардын субъективдүү укуктук мүнөзүн таанууга негиз болот.

Субъективдүү укуктарды ишке ашыруу үчүн мыйзамдуулук айкын укуктук мамилелердин пайда болуусун байланыштырган белгилүү бир юридикалык органдардын бар болуусу зарыл. Алсак, жаран ички иштер органдарынын кызматкерлеринин укуктук макамын алуусу үчүн ал ички иштер органдарына кызматка кирүүсү керек.

Ички иштер органдарынын кызматкерлеринин укук жана эркиндиктеринин юридикалык кепилдиктерин андан ары өнүктүрүү жана бекемдөө социалдык-экономикалык чөйрөдөгү субъективдүү укукту камтыган ар бир ченем бул субъективдүү укукту

жүзөгө ашыруунун айкын юридикалык кепилдиктери менен бекемделген болуусу зарыл экендигин белгилейт.

Ички иштер органдарынын кызматкерлеринин субъективдүү укуктарын аракеттеги мыйзамдуулукта ар тараптуу укуктук регламентациялоо аларды ишке ашыруудагы (практикалык жүзөгө ашыруудагы) биринчи жана эң зарыл шарты болуп саналат. Ички иштер органдарынын кызматкерлеринин укуктарын жана эркиндиктерин мыйзам чыгаруучулук түрдө бекемдөө жана өнүктүрүү өз алдынча бул укуктардын жүзөгө чыгуусуна толук кепилдиктерди бербей турганын белгилеп өтөбүз.

Субъективдүү укуктарды ишке ашыруунун укук ченемдүүлүгү, ички иштер органдарынын кызматкерлеринин укук жана эркиндиктерин сактоону юридикалык кепилдиктер камсыз кылышат. Бул кепилдиктер алдында бузулган укуктарды калыбына келтирүүнүн, айыптууларды жоопкерчиликке тартуунун, бул бузуулардын алдын алуунун, аныктоонун жана жоготуунун мыйзамдуулукта бекитилген атайын укуктук каражаттарын түшүнүү керек.

Инсандын укуктарынын жана эркиндиктеринин юридикалык кепилдиги адамдын жана жарандын макамынын укуктук бекемделүүсүндө жана ошондой эле бул укуктарды коргоо каражаттары менен камсыз кылууда, жарандардын укуктарын жана эркиндиктерин мыйзамдуулуктун принциптерине ылайык турмушка ашырууда турат.

Конституцияда жарыяланган укуктар субъективдүү укуктардын мүнөзүн алуусу үчүн алардын учурдагы мыйзамдуулукта такталуусу жана аларды коргоонун юридикалык каражаттарынын орнотулуусу зарыл.

Ички иштер органдарынын кызматкерлеринин укуктук макамдарын ишке ашыруу – бул ишмердүүлүгү кызматкерлер тарабынан өздөрүнө тиешелүү укуктарды туура ишке ашыруусунун уюштуруу-

чулук кепилдигинин маанисин алуучу мамлекеттик органдардын жана алардын кызматтык адамдарынын иштеринин жыйынтыгы.

Ички иштер органдарындагы кызмат ички иштер органдарынын кызматкерлеринин укуктук макамынын өзгөчөлүктөрүн негизги аныктоочу фактору болуп саналуу менен аларды саясий, социалдык жана экономикалык мааниде жарандык коомдон чыгарып салбайт, бирок, ошону менен бирге, социалдык-экономикалык, анын ичинде бардык жарандар үчүн жалпы болуп саналган укуктардын мазмунундагы да, аларды ишке ашыруудагы да өзгөчөлүктөрдү аныктайт.

Жыйынтыгында, бир тараптан ички иштер органдарынын кызматкерине жалпы мыйзамдуулуктун ченемдери жайылат жана, ошондуктан ал жалпы КР нын жарандарынын укуктарына ээ болот жана милдеттерин аткарат, ал эми экинчи тараптан ага карата ички иштер органдарындагы кызматтын өзгөчөлүктөрүнө жараша алар үчүн кошумча укуктарды гана эмес (мисалы, ок атуучу куралды алып жүрүүгө), балким кошумча милдеттерди да караган атайын мыйзамдуулук аракеттенет.

Ички иштер органдарындагы кызматтын ички керектөөлөрү аркылуу, мисалы, окууну тандоого, билим алууга жана эс алууга, даттануу берүүгө, которулуу эркиндигине жана башка ички иштер органдарынын кызматкерлеринин жалпы жарандык укуктарына жана эркиндиктерине болгон укуктарды ишке ашыруудагы белгилүү чектөөлөр келип чыгышат. Бул чектөөлөр убактылуу мүнөздө болушат (ички иштер органдарында кызмат өтөө мөөнөтүнө жараша) жана ички иштер органдарынын кызматкерлерине мыйзам тарабынан орнотулган укуктарды ыйгаруу менен компенсацияланат.

Узак убакыттардын аралыгында мамлекеттин бул органдардын кызматкерлеринин алдындагы милдеттерин аткарабагандыгы үчүн жоопкерчилиги жөнүндөгү жоболор мыйзамдуу түрдө бекемделген эмес. 1996-жылда КР нын “Ички иштер органдары жөнүндөгү” Мыйзамы кабыл алынгандан кийин гана контракттын шарттарын бузгандыгына байланыштуу жетекчинин демилгеси менен да, ошондой эле кызматкердин демилгеси менен да кызматтан кетүүгө болгон укук бекитилди. Бул кызматкердин кызматтан кетүүгө болгон укугун ишке ашыруунун кепилдиги болуп саналат.

Ички иштер органдарында кызмат өтөө ички иштер органдарынын кызматкерлеринин укуктук макамынын жана анын кепилдиктеринин мазмунундагы да, ошондой эле аларды, мунун катарында бардык жарандар үчүн жалпы болуп саналгандарын ишке ашыруудагы да өзгөчөлүктөрдү аныктайт. **Биздин** көз-карашыбызча, бул өзгөчөлүктөр, кээ бир учурларда, ички иштер органдарында кызмат өтөө

жөнүндөгү мыйзамдуулук ички иштер органдарынын кызматкерлери тарабынан өздөрүнүн кээ бир укуктарын жүзөгө ашыруу үчүн шарт катары жетекчинин алдын ала берилген уруксатын талап кылынуусунда байкалат. Мындай уруксаттын болуусу, мисалы, алардын негизги өргүүгө чыгууга, жогорку окуу жайларына окууга тапшырууга ж.б. учурларга болгон укуктарын пайдалануусунда зарыл.

Ички иштер органдарынын кызматкерлеринин эс алууга болгон укугун ишке ашыруу тартиби спецификалуу. Алсак, кызматкер кезектеги өргүүгө болгон укукка ээ болуп гана калбай, аны түз маанисинде пайдаланууга да – бул убакыт аралыгында кызматтык милдеттерден бошонуу менен (бирок бир жолу кызматтан эмес, анда ал өргүү мезгилинде да турат) эс алууга жана күчүн калыбына келтирүүгө милдеттүү.

Ички иштер органдарынын кызматкерлеринин укуктук макамынын спецификасы бүгүнкү күндө мурда берилүүчү жеңилдиктердин жана компенсациялардын ордуна кабыл алынган, кызматтык милдеттерди аткарууга байланыштуу берилүүчү социалдык кепилдиктер менен аныкталат. Бирок, мыйзам чыгаруучу социалдык кепилдиктердин так тизмесин келтирбейт, алар эмнеде билинээрин жана көлөмү канчалык экендиги жөнүндө түшүнүк бербейт. Бирок, айрым алынган мыйзамдын текстинде бардык эле кепилдиктерди көрүүгө болбойт, жана ушул мааниде, **биздин оюбузча**, ченемдери ачык-айкын талкууланган актылардын анык-айкын топтому зарыл (КР нын Өкмөтүнүн токтомдору, буйруктар, түшүндүрмөлөр, КР нын ИИМ нин инструкциялары ж.у.с.). Бүгүнкү күндө алардын негизги бөлүгү жок болууда. **Бизге** алардын чектери акча каражаты менен камсыздоо, медициналык кызмат көрсөтүү, пенсиялык камсыздоо, милдеттүү мамлекеттик камсыздандыруу ж.у.с. аркылуу чектелет деп божомолдоо калат.

Ички иштер органдарынын кызматкерлерине жана алардын үй-бүлөсүнө социалдык кепилдиктер коомдук турмуштун түрдүү чөйрөлөрүндө: эмгек жана социалдык камсыздоо, турак-жайга болгон укукту ишке ашыруу, саламаттыкты сактоо жана билим алуу ж.у.с. берилет.

Мыйзамдуулук тарабынан каралган кепилдиктер кызматкер тарабынан кошумча материалдык чыгымдарды чыгаруу, анын энергиясын өтө көп сарптоо, ден-соолуктун начарлануусу коркунучун алып келүүчү зарылдыктарды келтирип чыгарган, ички иштер органдарында кызмат өтөө менен байланышкан абалдар менен шартталат. Кепилдиктер муну кандайдыр бир формада (акчалай кошумчалар, кошумча өргүү ж.б.) ордун толуктоосу керек.

Компенсациялык мүнөздү алыскы чет жака-

ларда ички иштер органдарында кызмат өтөө үчүн берилүүчү башка социалдык кепилдиктер да алып жүрүшөт: жогорулатылган кызматтык окладдарды төлөө; бул жерде өтөгөн үзгүлтүксүз кызматы үчүн кошумча акы; кийинчерээк пенсиянын көлөмүн белгилөөдө эсепке алынуучу иштеген жылдарына жеңилдетилген шарттарда бул жерлерде өтөгөн кызматын кошуу, ж.у.с.

Ошентип, ички иштер органдарынын кызматкерлери тарабынан укуктарын пайдалануу жана милдеттерин аткаруу мыйзам тарабынан орнотулган каражаттар аркылуу кепилденген. Укук жана милдеттердин кепилдиктери өз-ара байланышкан эки маселелерди аткарышат: бир тараптан, ички иштер

органдарынын кызматкерлерине укук жана эркиндиктердин чыныгы ишке ашуусун камсыз кылышат, экинчи тараптан – Кыргыз Республикасынын ички иштер органдарында кызмат өтөөнүн сапатын жогорулатууга багытталган.

Адабияттар:

1. Конституция КР. – Б.- 2010.
2. Закон КР “Об органах внутренних дел КР”, 1996 г.
3. Концепция реформирования органов внутренних дел КР на период до 2010 года. Утверждено Указом президента КР от 18.03.2005 года. №76.
4. Воеводин Л. Юридический статус личности в России. – М., 1997, с.268.

Рецензент: к.ю.н. Токторов Э.
